
Sulyok Bernadett

EGY ELHIVATOTT PEDAGÓGUS VALLOMÁSAI

Valentini Zsuzsa négy könyvéről

Amacziné Bíró Zsuzsanna (szépírói nevén Valentini Zsuzsa) évtizedek óta gyakorló pedagógus, szakfelügyelő és vezető magyartanár az ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnáziumában. Négy önéletrajzi ihletésű, saját élményeiből, tapasztalataiból táplálkozó könyve jelent meg, amelyek mind „életszagúak” és humorral, iróniával fűszerezettek. Írásainak közös jellemzőjük, hogy olvasottságát, műveltségi apparátusát mozgósítva, a két- és többértelműségeket kiaknázva választ címeiket – nemcsak köteteinek, hanem azok egyes fejezeteinek is.

A *Fog-ságom naplója*, „hézagpótló mű”-nek nevezett története címével Kazinczy Ferenc ismert prózájára, börtönéveiről szóló elbeszélésére játszik rá (1998-ban jelent meg a Múzsák Kiadó gondozásában). A bevezetőben mint grafomán, íráskényszerben „szenvedő” egyén mutatkozik be, aki tekintélyes betűtömeget halmozott fel: „írtam naplót magamról (15 kötet), gyermekeimről (4 kötet), a nyaralónkról (2 kötet). Alkottam novellát (11), tankönyvet (2), elemző tanulmányokat (sok), újságcikkeket (nem tudom).” Ezúttal egy általános emberi probléma – a fogak romlása és ennek következménye, szükségszerű pótlásuk – személyes vonatkozásait tárja fel. Egy új fogpótlási eljárás során beavatódunk a tanárnő mindennapjaiba, megtudhatjuk, hogyan befolyásolják a fogorvosi kezelések családi, munkahelyi és baráti kapcsolatait. Humorosan adja elő táplálkozási szokásainak megváltoztatását, egy bedagadt arccal végigtanított nap eseményeit. A *Visszája* című rövidebb részben a fogorvos szemszögéből vizsgálja meg mindazt, amit eddig páciensként élt át. A laza epizódfüzérben a szereplők felvillantása esetleges, a történések néhol érdektelenek, mintha belterjes közönség számára született volna a könyv. Az írás öröme, a humor és irónia iránti fogékonyság érződik rajta, ám néhol felbukkan a megalkotás öncélúsága.

Következő, *Gyerek-kór* című kötete (ismét szójátékkal él) 1999-ben látott napvilágot, ebben saját geneziséét, családjá előtörténetét vázolja fel, szülei és azok testvéreinek sorsát, valamint a maga gyermekkorát 14 éves koráig. Az anyai nagyapáról szóló fejezet igazi remeklés, drámai tömörséggel foglalja

össze szoknyabolond természetét, hogyan csalja meg éveken keresztül feleségét ügyvédi irodájában dolgozó titkárnőjével. Az első mondat egzisztenciális határhelyzetben ábrázolja: „Nagypapa a magánzárkában elmélkedik.” Rákosi börtönében vet számot addigi életével. Felesége halála után – aki negyvenegy évesen rákban hunyt el – elhagyta hét gyermekét, s addigi szeretőjét vette feleségül, néhai nejének anyja s a legnagyobb leány nevelte fel az árvákat, ő pedig „távpapaként” jelent meg néha-néha. Az apai ágon viszont a férj halálozott el korán, s a mama nevelte egyedül hét gyermekét szerény özvegyi nyugdíjából. A két hasonló sorsú, apátlan fiatal szükségszerűen talált egymásra a szerelemben. Édesanyját mint erős, a rendhez és fegyelemhez ragaszkodó, zárkózott nőt mutatja be, aki nem hajlandó szülei-ről, gyermekkoráról mesélni. A hat lánytestvér az egyik nagynénitől értesül a régi családi eseményekről. Búskomor, melankóliára hajlamos, csak ritkán nevet, szabad perceit olvasással tölti, irodalomszeretetét átplántálja gyermekeibe, így az önvallomást író Zsuzsába is. Végző summázata róla: „Anyuka végtelenül, reménytelenül boldogtalan.”

A nagynénik és nagybácsik egy-két határozott jellemvonással rajzolód-
nak elénk, szándékosan eltúlzott és felnagyított tulajdonságokkal. Testvérei-
ről szintén egy-két jellegzetességet tudunk meg, néhány emlékfoszlány
alapján alkot képet róluk. Végül saját életútját, az ötödik csemete gyermek-
éveit mutatja be egy-egy jelentős epizód, momentum felidézésével. Szociális
helyzetük érzékeltetésére találó jelenet a születésnap ajándék vásárlása:
apuka elviszi a játékboltba, hogy válasszon magának ajándékot. Tudván,
hogy szegények, s csak nagyon szűk rétegből válogathat, egy mindössze 8–
10 cm hosszú néger pólyás babát választ, amit otthon büszkén mutogat a
családtagoknak. Dicsekvésével egyúttal világossá teszi, hogy egyik testvére
sem nyúlhat hozzá. A karácsony estéket is feleleveníti, ismét bebizonyoso-
dik, hogy szerény körülmények között is lehet meghitt, szeretetteljes lég-
körben ünnepelni. Érzékletesen jeleníti meg az első halottal való szembe-
sülését, egyik nagynénjének a temetését. Humorosan beszéli el első felfede-
zéseit a nemek közti különbségek terén. Vallásos hitének megrendülését
ahhoz az információhoz köti, amikor egyik barátnőjétől megtudja, Szűz
Mária még lány volt, amikor Jézuska megfogant. Édesanyja hiába magya-
rázza neki, hogy ő Isten kegyelméből lett anya, a Szentlélektől, végérvénye-
sen összeomlott benne a kereszténységbe vetett bizalom.

Az 1956-os eseményekből annyira emlékszik, hogy a vidéki városban
végelethetetlen sorban dübörögtek a tankok Budapest felé, a szovjet em-
lékművet pedig lerombolták a téren, és iskolába sem kellett járniuk néhány
napig. Ő kezdettől fogva szeretett iskolába járni, s már tízéves korában

tudatosult benne, hogy tanár szeretne lenni, nagyobb testvéreit is ő korrepetálta magyarból. Egy villamosút során érlelődik meg elhatározása, hogy a maga útját fogja járni, nem óhajt egygyé silányulni a sok közül. A memoár nyolcadikból való ballagásával zárul, ekkor kezdi el írni első naplóját – olyan gesztusként, mellyel a gyermekkortól búcsúzik.

A visszaemlékezésben igyekszik tárgyilagos képet adni családjáról, habár az irónia és a túlzás eszközeit alkalmazza, a tragikus fordulatokról olykor lakonikus tömörséggel szól. Mégis, a família tablóképéből optimista derű árad, amellyel képes a nehéz élethelyzeteken, a bántásokon felülemelkedni. Néhány nyomdahiribától eltekintve – pl. *A hűségtől elpilledt legyek* (88. oldal) – ízléses kivitelezésű, és találó rajzokkal illusztrált kötet.

A *Rákfogyatkozás* című művében a korunk népbetegségének is nevezett kórral, a rosszindulatú daganatokkal foglalkozik. A *Betegség és remény* alcímet viselő könyv szinte minden fejezetének címe egy-egy irodalmi műből vett idézet. A *Talán eltűnök hirtelen...* saját találkozását írja le a tüdődaganattal. Őszintén feltárja félelmeit, rettegését a tüdőszűrésen felfedezett folttól a daganat kioperálásáig, a szövettani vizsgálatig, amelyből kiderült, jóindulatú daganat volt.

A tapasztalat, az, hogy testközelbe került ezzel a veszélyes betegséggel, arra indította, hogy elbeszélgesse orvosokkal és betegekkel, akiknek a rákkal való küzdelem a hivatásuk, illetve szembekerültek ezzel a betegséggel, éppen vele harcol szervezetük; egyúttal megírja saját véleményét, megosztja kétségeit, fájdalmait és reményeit. Az első, bevezető részt leszámítva – ami önvallomás egy betegség megéléséről – a könyv műfaja riportregény.

Egyet kell értenünk a szerző megállapításával: „Akármilyen szörnyű ezt kimondani, a rák maga is az élet része, s mint ilyet le lehet győzni.” Így próbálja mintegy megszelídíteni, embertelenségét tompítani. Részt vesz egy rákos tumor eltávolításán, ekkor közlelről szemügyre veheti a rákos sejteket.

A *Dr. Szent György* című fejezetben Magyarország egyik legjobb mellkassebészével készít interjút, aki az ő operációját is végezte. Bár a doktor beszélgetésük napjáig 2 943 műtétet hajtott végre, a halált mégsem tudta megszokni. Praxisában leggyakrabban a rákkal találkozott, mivel a magyar tüdőbetegek kétharmad része ettől szenved. Orvosként nagyon nehéz azzal szembenéznie, hogy sokszor nem tud teljesen gyógyítani, beavatkozásával csak meghosszabbítja páciense életét. A kérdező elementáris kíváncsisággal faggat más, e területen dolgozó orvosokat is: az aneszteziológust, a patológust, a műtősnőt, a nővért. Próbálja megfejteni motivációikat, mi miatt választották ezt a pályát, bepillantani műhelytitkaikba, tájékozódni meghatározó élményeikről.

Nehezebb a dolga, amikor a kórházi páciensekkel készít beszélgetéseket. Felvetődik benne a kétely, hogy van-e joga belépni egy másik ember életébe, bajáról, diagnózisáról érdeklődni, titkai után kutatni. Megrendítő feltárlásoknak lehetünk tanúi, megtudhatjuk, az eltérő lelki alkatú, személyiségű emberek hogyan dolgozzák fel annak tudatát, hogy rákban szenvednek, hogy újra és újra visszakerülnek a kórházba, s hogy nem tudják, mennyi idejük van még hátra. Akad, aki teljesen megkeményedik a kór hatására, míg van, aki elgyámoltalanodik, s találunk olyat is, aki tudatosan az élet szépségeire, a pillanatok, élmények méltó feldolgozására figyel. Egy dunántúli város költője küzd, vagy inkább él együtt leghosszabb ideje a rákkal, immár tizennyolc esztendeje. Ő csak a műtét után tudta meg, hogy a jobb tüdejéből rosszindulatú daganatot távolítottak el némi nyirokmirigy-áttétekkel együtt. Ám ettől nem omlott össze, továbbra is gyakorolta a futást, rendszeresen járt az utókezelésekre, és jó kondíciójának köszönhetően felépült. Valentini Zsuzsa azzal a mindenkinek szóló biztatással zárja könyvét, hogy talán egyszer felfedezik a rák hatékony gyógymódját, addig pedig tartsunk ki.

Az író nő legjobb felépítésű, leglebilincselőbb, mindenki számára fontos kérdéseket, problémákat felvető műve véleményem szerint a magyartanárok munkájáról szóló *Nekünk már csengettek!* Az Olvasás Éve alkalmából, 2001-ben jelent meg a Holnap Kiadó gondozásában Kiss Ákos illusztrációival.

Ezen a terepen, az iskolában érzi magát igazán otthonosan Valentini Zsuzsa, ismeri annak minden zegét-zugát, terítékre kerülnek a katedra, a tanári, az órák és a szünetek, az osztálykirándulások, a bankettek, a ballagások, a munkahelyi ünnepek és konfliktusok. Személyes pályaképének ismertetésével párhuzamosan általános áttekintést nyújt a magyarországi középiskolai oktatás helyzetéről. Friss magyar–oroszlakos tanári diplomával kezében egy budapesti szakmunkásképzőben kezdett tanítani, ahol a régebbi kollégák azt suttozták a kezdőknek, hogy innen meneküljenek. Önkritikusan és szellemesen fogalmazza meg saját hibáit: hangos előadásmódját, valamint állóképesség helyett „ülőképességét”, vagyis azt, hogy nem járkal a diákok között, hanem gyakran a tanári asztal mögött ülve magyaráz. Büszkén vállalja a magának és tanítványainak kivívott jogot, hogy rendszeresen járnak irodalmi konferenciákra tanítási idő alatt. Diákjaival együtt ezeken szorgalmasan jegyzetel, s mindig megvitatják a hallottakat.

A diákok, a tanárok és az igazgatók körében is típusokat állít fel, melyek mind a lélektan, mind a társadalomrajz szempontjából tanulságosak, főként a direktorok fajtái: az *ejtőernyős* a túl sok marhaságot elkövetett

pártfunkcionáriusok közül érkezett, a *vagány* önmaga imádatától vezérelve mindent megtesz az iskola hírnevéért, így tanárai jólétét is igyekszik megteremteni; a *megbántott* igazgató úgy érzi, hogy ő egyetemi katedrát érdemelt volna. Szóba hozza a pedagógusok régi sérelmeit, amik a szocializmus korszakában gyökereznek: egyrészt alulfizetett értelmiségi szakma, másrészt – ezzel összefüggésben – társadalmi presztízse is elveszett. Felvázolja az ideális helyzetet, amelyben a tanár nem kényszerülne magánórák adására, a délelőtti tanításon túl is az iskolában maradhatna, sokkal jobban el tudná látni nevelői feladatait. Nagyon fájlalja, hogy nemcsak a fizetés, hanem a kitüntetések minősége, valamint a szülők viszonyulása is a tanárok alsóbbrendű értelmiségiként való kezelését igazolja.

Kifejezetten humoros fejezet *A tanár és az idő* című, amelyben az iskolai, az anyai és házastársi, sőt háztartási kötelezettségeknek egyaránt megfelelni igyekvő asszony idővel való zsonglőrködését mutatja be. Szemlélete optimista, minden nehézségen felülemelkedik, mindenről határozott véleménye van, amit nem rejt véka alá. Szókimondó, kritikáját a javítás, jobbítás szándékával fogalmazza meg. Kötete a tanítási gyakorlatban is segítséget nyújt, átfogó képet ad az elmúlt évtizedek iskolai rendszeréről, nevezhető tanári kézikönyvnek, egyben görbe tükröt tart elénk, amiben hibáinkat, gyarlóságainkat szemlélhetjük.

Az utolsó fejezet, melyben a miniszteri bársonyszékbe képzeletben magát, megszívlelendő lenne minden oktatáspolitikával foglalkozónak. Felteszi azokat a kérdéseket, amelyek hangzatos szólamokként a választási programokban szoktak szerepelni, ám konkrét megvalósításukra senki nem hajlandó: „Valóban elhiszitek, hogy egy ország felemelkedése az oktatáson múlik?... Valóban azt akarjátok, hogy az egyre inkább leszakadó rétegek visszakerüljenek az iskoláztatás kebelébe?” A válaszok alapján kidolgoznák a megvalósítás módszereit, a pedagógusetikai kódexet és az iskolafajtákként kötelező munkaköri leírást, majd elküldenék az ország összes pedagógiai műhelyébe. Kilenc hónap állna rendelkezésre, hogy ezeket véleményezzék. A pénzügyminisztérium természetesen biztosítaná a változtatásokhoz szükséges pénzösszeget, amiből korszerűsíténe az iskolákat, jelentősen megemelnék a fizetéseket. A tanár ugyanúgy, mint nyugaton bennmaradna délután egy darabig az iskolában, hogy együtt legyen diákjaival. A munka ellenőrzésének két pillére lenne: az egyik az igazgató, aki valóban összefogná és előrevinné a tantestület munkáját, a másik pedig az újjászervezett szakfelügyelői gárda. A tanári munka hosszú távon idegőrlő voltát azzal ellensúlyoznák, hogy hatéven-

ként félévi fizetett szabadságot adna a kollégáknak azzal a feltétellel, hogy a pihenés mellett a szakmájukkal is foglalkozzanak.

Valentini Zsuzsa könyvei egy nyílt, kitárulkozó, erőteljes egyéniség megnyilatkozásai, aki feltárja az élet tragikus eseményeit, annak komor oldalát is – ezekről tömör, drámai hatásra törekvő mondatokban számol be -, ám tettvágya, humora és optimizmusa segít felülemelkedni rajtuk. Végső soron arra biztat, hogy higgyünk a sorsunk jobbá tehetőségében.